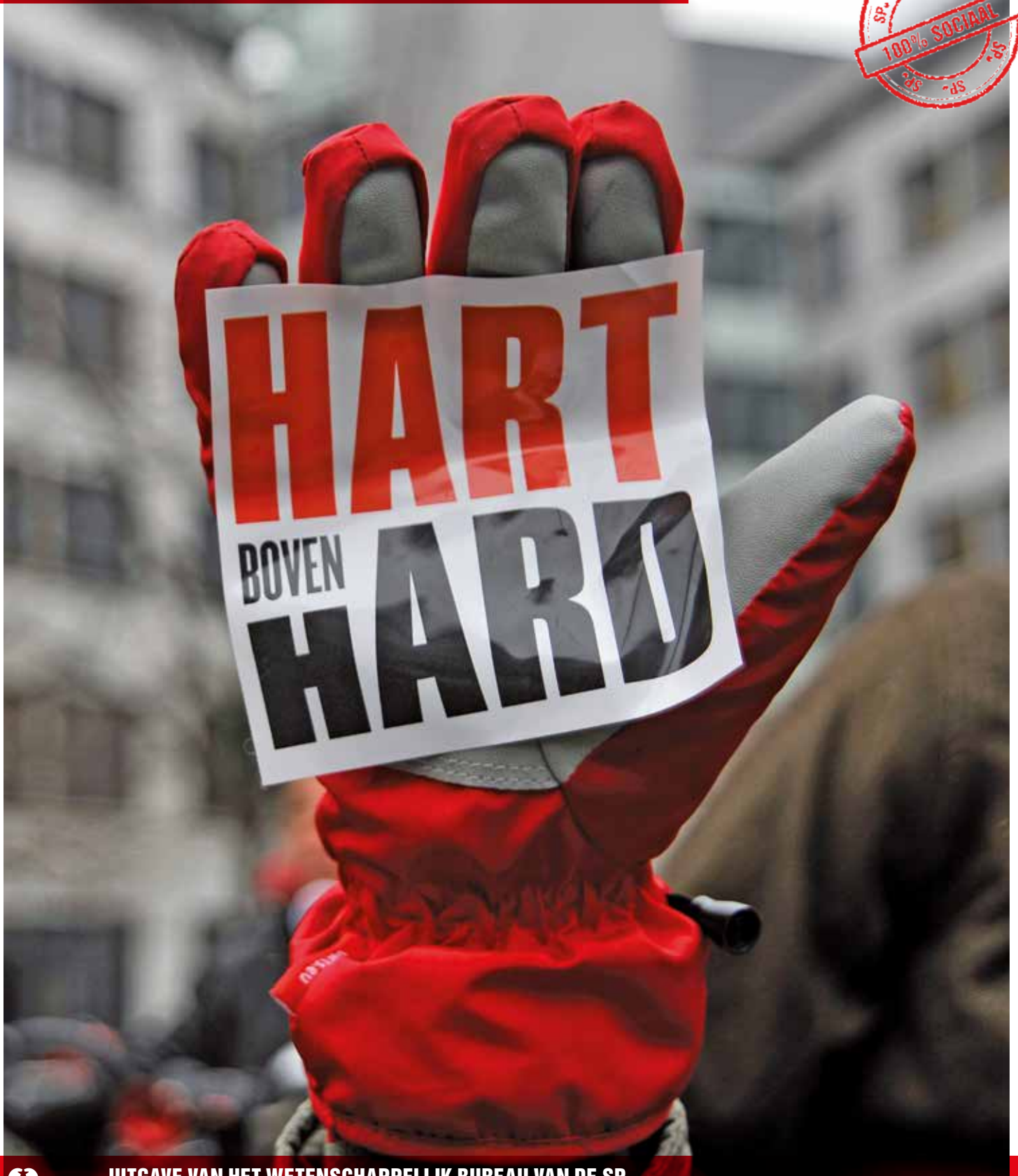

SPANNING

WAT KAN NEDERLAND LEREN VAN BELGIË?

WAT KAN NEDERLAND LEREN VAN BELGIË?

De FNV was hard op weg om een servicevakbond te worden, met veel aandacht voor dienstverlening maar nauwelijks voor organisatie op de werkvloer en zeggenschap van de leden over de bond. Dat moet anders en dat gaat ook gebeuren volgens Ruud Kuin, vice-voorzitter van de FNV. Hij wijst er op dat de vakbeweging echt aan het veranderen is, maar dat dit proces alleen kan slagen als alle progressieve mensen in Nederland zich ermee bemoeien.

Wellicht dat de vakbeweging zich kan laten inspireren door de bonden in België, die samen met de nieuwe burgerrechtenbeweging Hart boven Hard massaal actie voeren tegen de rechtse regering-Michel. De Belgische taalkundig antropoloog Jan Blommaert, werkzaam aan de Tilburg University, gelooft dat een dergelijk breed gedragen sociaal protest ook in Nederland mogelijk is.

Dat de SP ook in staat is om het verschil te maken als zij bestuurt, laat de partij in de Utrechtse gemeente Wijk bij Duurstede al sinds 2006 zien. Wethouder Jan Burger en fractievoorzitter Jeroen Brouwer geven aan dat je als afdeling, fractie en wethouder dient te weten wat er speelt in de samenleving en dat je samen met de mensen om wie het gaat beleid moet maken.

Willem Bos bespreekt de SP-publicatie *Er is genoeg voor iedereen: kiezen voor rechtvaardigheid* over ongelijkheid in Nederland. Hij kan zich er goed in vinden, maar pleit wel voor meer aandacht voor de superrijken.

David Hollanders legt in zijn bijdrage uit waarom de EU en Rutte II blijven vasthouden aan bezuinigen, terwijl het bewijs zich opstapelt dat dit alleen maar leidt tot economische krimp en werkloosheid.

Willy Diddens laat aan de hand van tal van onderzoeken en publicaties zien dat de inzet van gewapende drones in conflictgebieden als Pakistan, Jemen en Somalië veel burgerslachtoffers oplevert en leidt tot allerlei vormen van fysieke en psychische schade onder de lokale bevolking. Zolang de inzet van deze drones niet aan banden wordt gelegd, blijft een diepgaande politieke discussie noodzakelijk.

In haar nieuwe boek *No Time* betoogt schrijfster en activist Naomi Klein dat de klimaatcrisis alleen bestreden kan worden als we ons economisch systeem radicaal hervormen. Klein vestigt hierbij haar hoop op de groeiende klimaatbeweging.

‘In ons straatje’ staat in het teken van de Griekse verkiezingen, die zoals het er nu naar uitziet, uitdraaien op een overwinning van links. Volgens Dimitris Pavlopoulos biedt dit Griekenland de kans om een einde te maken aan het door de EU opgelegde bezuinigingsbeleid, dat het land op de rand van de afgrond heeft gebracht.

INHOUD

- 3 **‘HET PAROOL WORDT ACTIVEREND VAKBONDSWERK’**
- 6 **SOCIAAL PROTEST IN BELGIË WORDT BREED GEDRAGEN**
- 9 **‘BESTUREN DOE JE MET DE MENSEN SAMEN!’**
- 12 **MEER AANDACHT VOOR DE SUPERRIJKEN**
- 14 **DE MYTHE VAN BEZUINIGEN**
- 16 **DE SCHONE SCHIJN VAN DRONES**
- 19 **KAPITALISME VERSUS HET KLIMAAT**
- 20 **‘IN ONS STRAATJE’**

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP. Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Snouckaertlaan 70

3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 40

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Snouckaertlaan 70

3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 35

E spanning@sp.nl

Redactie

Tijmen Lucie

Hans van Heijningen

David Hollanders

Tekstredactie

Daniël de Jongh

Redactieraad

Tiny Kox

Ronald van Raak

Arjan Vliegthart

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

foto cover

Katja Pire ©

DE SP ZET ZICH IN VOOR MENSELIJKE WAARDIGHEID, GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT

Tenzij anders vermeld, is op de inhoud van deze publicatie de Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-GeenAfgelideWerken 3.0 Nederland licentie van toepassing. creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl

‘HET PAROOL WORDT ACTIVEREND VAKBONDSWERK’ RUUD KUIN OVER DE NIEUWE VAKBEWEGING

Tekst: Tijmen Lucie Illustratie: Len Munnik © Foto: Cees Wouda

Volgens Ruud Kuin, vice-voorzitter van de FNV, was de vakbeweging hard op weg een sociale ANWB te worden. Maar nu is zijn bond echt aan het veranderen. Zaak is wel dat alle progressieve mensen zich ermee gaan bemoeien, want het veranderingsproces is broos.

› **Wat is er de afgelopen dertig jaar met de vakbeweging gebeurd?**

‘De vakbeweging is flink verzwakt, zowel in ledental als in het aantal actieve leden, die de organisatie op de werkvloer vormen. Deze organisatie is nu behoorlijk weg. We waren hard op weg een sociale ANWB te worden, een zaakwaarnemer, zoals in de voetbalwereld, die de contractonderhandelin-

gen deed en er het beste probeerde uit te halen voor zijn cliënt. Vanuit het oogpunt van individualisering leek dit het beste te zijn voor de vakbeweging. Maar ik kan je nu wel zeggen dat dat de dood in de pot was. Als je primaire taak is je leden te adviseren over dat wat er mogelijk is, dan word je de adviseur van steeds slechter wordende wetten en regels. Als vakbeweging zou

je op zijn minst de ambitie moeten hebben om de wetten en regels naar je hand te zetten.’

› **Waarom is de positie van de werknemer in deze periode zo verslechterd?**

‘Ik denk om drie redenen. De globalisering, of de klassieke concurrentie tussen werknemers, om het preciezer te zeggen. Ten tweede de marktwerking, die na de val van de Muur bijna van links tot rechts werd omarmd. En ten derde de vakbeweging die verzwakt is. We hebben

onzelf zwakker gemaakt door ons met name toe te leggen op adviseren in plaats van op het verbeteren van de positie van werknemers, terwijl onze bestaansgrond juist de collectieve kracht is.'

› **Hoe heeft de positie van de vakbeweging zo kunnen verzwakken?**

'Het Akkoord van Wassenaar is een markeerpunt. Daarmee hebben we onszelf in een keurslijf gedrukt en de zeggenschap van de werknemers over de bond vermindert. Er zijn grote akkoorden gesloten waar leden niet of nauwelijks invloed op hadden. Daarmee werden het minder de akkoorden van de mensen zelf en werd het minder de bond van de mensen zelf. In die spiraal zijn we terechtgekomen, plus dat we een zaakwaarnemer wilden zijn. De voormalige Abvokabo is in dertig jaar twee derde van haar actieve leden verloren. Mensen zijn gestopt, met pensioen gegaan of gestorven, en er is geen nieuwe aanwas van kaderleden gekomen. Ik denk dat het aantal actieve leden maatgevend is voor de kracht op de werkvloer. Ledental is belangrijk voor je representativiteit, maar je wilt ook een kaderbond zijn. We waren op weg om een servicevakbond te worden. Dat zag je bijvoorbeeld ook terug in het wervingsformulier, *Tien redenen om lid te worden*, die gingen bijna allemaal over service. Daar hoort de analyse bij – die ik zelf verwerp – dat mensen niet meer langdurig actief zouden willen zijn. Dat mensen alleen maar af en toe een klusje willen doen. Als dat je ideologie wordt, dan is het automatisch zo dat de leden het niet meer voor het zeggen hebben. Voor een verenigingsdemocratie is het cruciaal dat mensen zich langdurig binden aan een club. Het gewone lid gaat niet in de hele zeggenschapsstructuur zitten, dat zijn de actieve leden. Zo moet het ook zijn. Dus met het om zeep helpen van je kaderwerk is ook de zeggenschap van

de leden over de bond de nek omgedraaid.'

› **Wordt deze analyse breed gedeeld binnen de vakbeweging?**

'We zijn nu drie jaar met een fusieproces bezig. Ik denk dat dat proces wel heeft opgeleverd dat er brede consensus is dat het fout is geweest om zaakwaarnemer te willen zijn. Dat van de polderaar tot de activist iedereen erkent, dat als je echt iets wilt binnenhalen er wel een actieve vakbondsgroep klaar moet staan voor het geval je niet je zin krijgt of besodemierd wordt. Dus je positie aan de onderhandelingstafel hangt voor een belangrijk deel af van vakbondsmacht. Dit lijkt zo voor de hand liggend, maar het is wel enorme winst dat die simpele analyse breed gedeeld wordt. Dat noemen we activerend vakbondswerk. Vind ik wel een mooie term, omdat het zegt dat je actief moet zijn, maar ook dat je het voortouw moet nemen in het activeren van mensen. De overgrote meerderheid zegt nu: we hebben kracht verloren en die moeten we weer terugwinnen, want je kunt alleen maar sterk in de polder zijn als je sterk op de werkvloer bent. Of mensen dat over vijf jaar nog zo vinden weet ik niet, maar ik denk wel dat we een verstandige weg hebben gevonden met een hele praktische analyse, dat twee derde van je kaderleden weg is, dat de organisatiegraad daalt, en dat argumenten er bij kabinet en werkgevers niet meer toe doen. Werkgevers hebben er uiteindelijk maling aan, omdat ze weten dat je niks voor elkaar krijgt. Daarom moeten we sterker op de werkvloer worden. Deze analyse wordt breed gedeeld.'

› **Wat zijn de belangrijkste veranderingen qua organisatie?**

'Zoals ik al zei wordt het parool: activerend vakbondswerk. We willen plannen zien van sectoren die erop uit zijn om vakbondsmacht op de werkvloer op te bouwen. Daarbij hoort

het vinden van kaderleden, van leiders op de werkvloer, en het scholen en trainen van mensen op de werkvloer. Daar gaan we weer geld en mensen voor beschikbaar stellen. Dit hadden we enorm geminimaliseerd. *Organizing* wordt een belangrijke poot, zowel qua geld als qua menskracht. Er is een Team Naleving opgericht. Dit klinkt nogal bureaucratisch, maar dat is een afdeling van veertien mensen die op een *naming-and-shaming*-manier gaat toezien op de naleving van cao's. Met een campagne 'naleving' in een bepaalde sector gaan we werkgevers aanpakken. Ook is de democratie heel erg belangrijk als vernieuwend element. Mensen moet het weer voor het zeggen krijgen. Dat uit zich in een ledenparlement als het hoogste orgaan en in de zeggenschap dicht bij de sectoren. Dit zijn denk ik wel hele fundamentele veranderingen.'

› **Blijft het sluiten van grote akkoorden ook een belangrijke pijler?**

'We willen altijd en met iedereen afspraken maken als de werknemers daar beter van worden, maar het is geen doel op zich, nee. Als we het doen, zoals bij het sociaal akkoord, dan moet het ledenparlement ermee instemmen. Iedereen realiseert zich dat je in het ledenparlement een meerderheid moet halen als het om sector overstijgende besluiten gaat, zoals bij SER-afspraken. Het ledenparlement heeft zich heel snel ontwikkeld tot een beslissend sturend orgaan. Het komt bijna maandelijks bij elkaar en claimt ook echt dat het op hoofdlijnen de kaders moet kunnen vaststellen.'

› **Hoe gaan jullie ervoor zorgen dat mensen weer geloof krijgen in de relevantie van de vakbeweging?**

'Het begint met erkennen wat er mis is gegaan. Als je je jaren niet hebt laten zien, dan krijg je veel kritiek over je heen. Dan moet je niet defensief reageren. Twee is de democratie heel serieus nemen. Dat mensen zien dat ze het uiteindelijk voor het zeggen hebben. Drie is grote issues zoals de loondump in de thuiszorg durven aan te pakken. Vier is mensen meenemen van begin tot het eind. Dat leidt altijd tot mooie uitkomsten, is mijn ervaring. Onderhandelaars zijn wel eens bang dat het moeilijker wordt als meer mensen zich er meer mee gaan bemoeien, maar het levert altijd

'Als vakbeweging zou je op zijn minst de ambitie moeten hebben om de wetten en regels naar je hand te zetten'

betere resultaten op. Als je als vakbeweging grote dingen wilt aanpakken, zoals de marktwerking, flexibilisering en de loondump, dan heb je kracht nodig. Dat gaan werkgevers niet vanzelf geven. Er moet druk zijn, wil je dingen gedaan krijgen.'

› **Is de huidige crisis, waarin de flexibilisering op de arbeidsmarkt volledig is doorgeslagen, ook een kans voor de vakbeweging om weer een factor van belang te worden?**

'Ja, we hebben twee jaar geleden al aangegeven dat de aanpak van flex een speerpunt moet zijn. We willen echte banen als antwoord op de doorgeslagen flexibilisering. Voorheen had dit begrip een positieve connotatie, maar dankzij de FNV is het besef gekomen dat de flexibilisering is doorgeslagen. Het leidt tot onzekerheid en afhankelijkheid, maar vooral ook tot een aantasting van de kwaliteit van arbeid. Ik denk dat dat laatste nog wel het belangrijkste is.'

› **In hoeverre kunnen de massale protesten in België een voorbeeld voor Nederland zijn?**

'Het is inspirerend. Ik hoor er heel veel mensen over in de FNV, die ook wel een beetje jaloers zijn. Ik zeg dan: we zijn de FNV juist aan het veranderen om dit soort dingen te kunnen doen. Je moet uiteindelijk in een positie komen om dit soort gevechten aan te gaan. De omstandigheden zijn daar wel anders. De Belgische regering heeft het overlegmodel vaarwel gezegd en schoffeert de hele vakbeweging. Ander verschil is dat wij een sociaal akkoord hebben uit 2013. Dan ligt het niet voor de hand om, als je nog bezig bent met de uitvoering ervan, elkaar de oorlog te verklaren.'

› **Ziet u dat dan niet als een belemmering?**

'Het heeft voor- en nadelen. Omdat dit kabinet hecht aan goede verhoudingen met de vakbeweging, kun je ondanks dat je verzwakt bent, toch tot aardige afspraken komen. Zo is de Wet Werk en Zekerheid een belangrijke ontwikkeling in het terugdringen van de flexibilisering. Nadeel is dat je niet vol in de aanval kunt. Maar het

Ruud Kuin is vice-voorzitter in het dagelijks bestuur van de FNV. Hij zat vanaf 2010 in het dagelijks bestuur van Abvakabo FNV (nu opgegaan in de FNV) en is al bijna dertig jaar in verschillende functies binnen de FNV werkzaam.

ligt niet voor de hand dat er op korte termijn weer een dergelijk groot akkoord gesloten gaat worden. We zijn wel aan het staartje van het uitwerken van de afspraken.'

› **De protesten in België worden niet alleen gevoerd door de vakbonden, maar ook door een burgerbeweging van kunstenaars, intellectuelen, kleine ondernemers, et cetera. Is een dergelijk sociaal protest ook in Nederland mogelijk?**

'Ik denk dat dat moet en ook nodig is. We doen dat ook, hoewel nog veel te weinig. Als we in de schoonmaak actief zijn, dan pakken we de werkgevers aan en proberen de samenleving erbij te betrekken. Dat doen we ook in de zorg. We hebben het nadrukkelijk over de kwaliteit van de zorg en bijna in de laatste plaats over de lonen die de mensen krijgen. We appelleren aan de kwaliteit van zorg die de burgers ervaren. Daardoor kun je coalities sluiten. Bij het GVB in Amsterdam hebben ze dat ook heel goed gedaan tegen de marktwerking en aanbestedingen in het openbaar vervoer. Er zijn milieuorganisaties bij de acties betrokken, klanten in het openbaar vervoer, mensen in de stad, het mkb. Dat zouden we veel meer moeten doen. Maar het begint bij de goede issues te kiezen. En daar zal de kwaliteit van arbeid een steeds belangrijkere rol in moeten gaan spelen.'

› **Is het ook weer tijd voor grote woorden als sociale rechtvaardigheid?**

'Ja, het wordt weer tijd om de analyse erbij te geven. Wat is er mis, hoe kan het anders, wat zit hier achter? Daar waar begin jaren negentig de markt als het heilzame middel werd gezien, moeten we laten zien dat de markt niets oplost. Dat is ook wat Piketty laat zien. Als we niet ingrijpen dan neemt de ongelijkheid nog verder toe en dan wordt de publieke sector helemaal uitgehold. Dat grote verhaal moeten we veel meer agenderen. Daar zit ook perspectief in, waardoor we met ons allen de boel kunnen gaan verbinden met een hele heldere actuele analyse. Daar zijn we zoekende in. Ik denk dat we daarvoor aan progressieve kant moeten samenwerken, dus niet alleen met de vakbeweging. We moeten nadenken over het oprukkende marktdenken, waarbij D66 een exponent van is.'

› **Tot slot: hoe ziet u de toekomst van de vakbeweging voor u?**

'Ik ben zeer optimistisch, maar het veranderingsproces is broos. Ik roep dan ook alle progressieve mensen op om zich ermee te bemoeien en niet aan de zijlijn commentaar te geven. De vakbeweging is echt aan het veranderen. Niet zomaar, want we hebben een ledenparlement dat werkelijk zeggingskracht heeft. Daarmee hebben we niet de democratie op orde, maar kunnen we wel een heel goede democratische organisatie worden. Daarbij moet iedereen die de vakbeweging een warm hart toedraagt helpen. We hebben nog wel een paar jaar nodig om een beetje op kracht te komen. Dat gaat de komende jaren tot polarisatie leiden, zoals we nu al in een lieflijke sector als de zorg zien. Daar moeten we niet van schrikken, dat is een proces waar we door moeten. Je ziet ook polarisatie aan werkgeverskant. Dat is hun antwoord op een vakbond die sterker wil worden. Dat betekent dat we onze agenda niet moeten veranderen, maar juist onze koers nog steviger moeten doorzetten.'

15 december 2014, landelijke staking in België.

SOCIAAL PROTEST IN BELGIË WORDT BREED GEDRAGEN

INTERVIEW MET JAN BLOMMAERT

Tekst: Tijmen Lucie Foto: Evy Menschaert ©

Volgens Jan Blommaert, zelf Belg maar werkzaam in Nederland, kunnen de massale protesten in België wel degelijk een voorbeeld zijn voor Nederland, ondanks de verschillen tussen beide landen. ‘Je moet een paar duidelijke actiepunten vinden, een pakkende slogan en een figuur als Emile Roemer die het protest kan verenigen.’

› **Waarom wordt er in België gestaakt?**
‘Om dezelfde redenen als waarom er in Zuid-Europa zoveel weerstand is,

dus vanwege de bezuinigingsmaatregelen die in de context van een EU-beleid worden opgelegd. Daarbij aangewakkerd door een nieuwe regering die daarin radicale, neoliberale keuzes maakt. Grote bedrijven en de superrijken worden vrijgesteld van belastingen en de gewone man mag voor de kosten opdraaien. In de media wordt het voorgesteld alsof dit proces nieuw is, maar we mogen niet vergeten dat er onder de vorige regering, de sociaaldemocratische regering-Di Rupo, ongelooflijk veel gestaakt is: misschien wel het meeste

ooit in België. Zo was hier de eerste algemene staking in Noord-Europa op 31 januari 2012. Dit protest is dus niet nieuw, maar wel heftiger, breder gedragen en duidelijker qua invulling.’

› **Hoe komt het dat er in België zoveel mensen de straat op gaan om te demonstreren?**

‘Ik denk dat daar twee factoren bij komen kijken. We hebben een heel sterke vakbondstraditie. Miljoenen mensen zijn lid van de vakbonden, in totaal drie miljoen. Dat is ongeveer 70

procent van de werkende bevolking. Daarmee is België een van de koplopers in de wereld. En we hebben een structuur voor sociale actie. Die structuur is er altijd geweest en die wordt gedragen door de vakbonden met hun aanhang. Maar waarvan het verschilt met de vorige keer – de grote staking van 2012 – is dat dit sociale protest gedragen wordt door een ruimer publiek. Wat we nu meemaken – en ik denk dat dat heel belangrijk is in de analyse die we moeten maken – is dat de vakbonden mede vooruit gestuwd worden door een nieuwe, grote burgerrechtenbeweging. Hart boven Hard, of Vakbond-plus, zoals de vakbonden zelf zeggen. De bonden staan nu niet meer alleen, wat als gevolg heeft dat hun eisen breder zijn geformuleerd en betrekking hebben op zaken die de hele samenleving aangaan. Namelijk de bezuinigingsmaatregelen die door de regering-Michel en vanuit Europa worden opgelegd. Dat verklaart bijvoorbeeld waarom we een enorme demonstratie hebben gehad op 6 november jongstleden in Brussel. Vakbonden hadden gerekend op 60 duizend mensen, maar we zijn gestopt met tellen bij 120 duizend. Die 40 duizend mensen extra kwamen van Hart boven Hard, die burgerrechtenbeweging. In dat brede burgerplatform zitten heel veel artiesten, intellectuelen, mensen uit de middenklasse, kleine ondernemers. Normaal gesproken is deze groep heel moeilijk te mobiliseren voor sociale actie. Dat is belangrijk in de analyse, want dit punt wordt ook door onze media genegeerd. Zij spannen zich enorm in om het protest te vernauwen tot een vakbondspost, wat het niet is.'

› **U bent zelf bij de stakingen aanwezig geweest. Hoe was de sfeer?**

'Ja, dat is in Nederland behoorlijk ongewoon heb ik begrepen, de sfeer van stakingen. De sfeer is bijzonder. Je moet niet vergeten dat een landelijke staking opzetten, zoals die van 15 december, een gigantische inspanning is. Daarbij worden duizenden mensen gemobiliseerd om in een zeer strijdbare atmosfeer die staking aan te gaan. Er worden grote piketten georganiseerd (stakers die posten aan de bedrijfspoot, –red.) en prikacties gedaan. Wat er nu gebeurt, is dat die burgerbeweging de piketten mede

gaat bemannen, waardoor er ook een ludieke sfeer ontstaat. Er wordt muziek gemaakt, er worden speeches gehouden. In veel gevallen is de sfeer hartelijk, maar ook strijdbaar. Je moet niet vergeten dat een staking altijd iets grimmigs in zich heeft, waarbij je als organisatie het geweld onder controle moet zien te houden. Op 15 december is dat bijzonder goed gelukt. Iedereen besefte hoe hoog de inzet was. Als een landelijke staking mislukt, dan zijn de vakbonden de komende jaren als gesprekspartner uitgespeeld.'

› **Hoe komt het dat de vakbonden in vergelijking tot Nederland zo machtig zijn?**

'Dat is deels wettelijk verankerd. Wat bij jullie is gebeurd, is een wettelijke uitholling van het stakingsrecht. Stakingen moeten worden goedgekeurd en kunnen heel makkelijk worden tegengehouden door een rechtbank. In België is dat niet zo. Het stakingsrecht is daar een grondwettelijk recht. Het is aan de bonden of zij gaan staken of niet.

Ten tweede is de vakbondstraditie bij ons ononderbroken, terwijl die in Nederland al een groot aantal jaren onderbroken is geweest. In Nederland is het niet makkelijk om een arbeidsconflict in een staking om te zetten. Wij hebben die modellen, wij hebben die structuur, wij hebben die traditie. Het is bij jullie heel moeilijk om mensen te mobiliseren, om piketten te organiseren. In België is dat juridisch, maar ook in de manier waarop het brede publiek er tegenaan kijkt, een stuk meer aanvaard. Daar wil ik nog graag aan toevoegen dat wij onze vakbondstraditie delen met Frankrijk, Italië en met een deel van Duitsland, hoewel het sociaal protest daar minder heftig is dan in België. Dus in dat opzicht is ons land uniek.'

› **In hoeverre speelt mee dat de vakbonden in België verantwoordelijk zijn voor het verstrekken van de werkloosheidsuitkeringen?**

'Dat wordt heel vaak aangehaald. Het is een factor. Het is zo dat vakbonden vooral een beschermende rol hebben, zowel voor de werkenden als voor de werklozen. Dat is ook wettelijk verankerd bij ons. Vakbonden zijn de verstrekkers van de werkloosheidsvergoedingen, maar zij zijn ook de juridische begeleiders van werklozen.

Het uitbetalen is dus een onderdeel van een veel uitgebreider pakket aan ondersteunende maatregelen die de vakbonden bieden aan de werkenden of werkzoekenden. Maar dit punt wordt overschat. Wat we normaal gesproken zien is dat bij toenemende werkloosheid het aantal leden van de vakbond stijgt. Maar de mensen die zich nu aansluiten zijn niet allemaal werkloos, dat zijn mensen die het gevoel hebben dat hun baan op de tocht staat, of dat hun arbeidsomstandigheden verslechteren. Door al die zaken groeien de vakbonden spectaculair en dat allemaal in een mediaklimaat waarin de vakbonden zeer heftig zijn aangevallen. De vorige landelijk staking van 2012 had bijvoorbeeld weinig effect op het grote publiek, die zijn veel mensen vergeten. Maar op dit ogenblik hebben de bonden een enorm draagvlak, mede door de burgerrechtenbeweging.'

› **Speelt nog mee dat het lidmaatschap van een vakbond in België veel goedkoper is dan in Nederland?**

'Ja, dat is inderdaad een stuk goedkoper. Het is ook naar draagkracht, dus werklozen betalen minder. In dat opzicht is het een laagdrempelige instelling en makkelijk om je bij aan te sluiten. Er zijn ook mensen lid van meerdere bonden, die spelen op veilig. Wat je ziet is dat rechts de vakbonden aanvalt met het argument dat zij financieel baat hebben bij de toenemende werkloosheid om daarmee de ideologische aanhang van de bonden te minimaliseren. Maar ik kan je verzekeren dat die ideologische aanhang nu juist bijzonder groot en uitgesproken is. Om een voorbeeld te noemen. Ik woon vlak bij het station van Antwerpen Berchem, waar vaak wordt gestaakt door spoorwegpersoneel. Ik bezoek regelmatig de stakingsposten, die gemiddeld door tussen de vijftien en dertig mensen worden bemand. Laatst in november met de provinciale staking hadden we driehonderd mensen, onder wie heel veel buurtbewoners en treinreizigers die bij de piketten gingen staan. Dat heb ik nog nooit eerder gezien. Dat doe je niet om de bonden tegemoet te komen, dat doe je omdat je die agendapunten deelt. Dat komt omdat de vakbonden ook informatiemachines zijn. Mensen zijn bijzonder goed geïnformeerd over welke consequen-

ties de bezuinigingsmaatregelen van deze regering voor hen hebben en wat de inzet van de acties is. De bonden hebben dan ook een belangrijke stem in het maatschappelijk debat. Voor mensen is staken geen dagje verlof, maar het is uit overtuiging dat ze bij de piketten gaan staan en actie voeren.'

› **Hoe reageert het kabinet-Michel op het massale protest?**

'Ze wankelen en dat is heel goed. Ik dacht dat ze radicaler zouden zijn en dat zij het gevoel hadden dat het draagvlak onder de bevolking groot genoeg was om hun bezuinigingsplannen door te zetten. Maar ze wankelen eigenlijk al vanaf het begin. De gigantische betogingen hebben een enorm effect op deze regering. De bedoeling was, zoals ik al zei, om de belangen van de rijkste 1% veilig te stellen, maar dat is nog steeds niet gelukt. Het kabinet loopt ook heel erg achter op schema met zijn wetgevende plannen. Voor het nieuwe jaar zouden de grote lijnen van het bezuinigingsbeleid duidelijk moeten zijn, maar heel veel dingen moeten opnieuw onderhandeld worden. De communicatie is daarbij zorgwekkend slecht. En de regeringspartijen bevechten elkaar openlijk in de media.'

› **Hoe stellen de media zich nu op?**

'Nog altijd niet goed. Er is veel om te doen hoe de stakingen door de media in beeld zijn gebracht. De stem van de georganiseerde bedrijfswereld wordt veel meer gehoord dan die van de bonden. En de burgerbeweging krijgt nauwelijks aandacht, terwijl die een belangrijke motor is in het huidige protest. Daar zien we heel weinig verbetering in. De media kunnen het succes van de protesten weliswaar niet negeren en dat doen ze ook niet, maar je hoort nu enkel weer de stemmen van de grote ondernemers. Sociale media zijn daarentegen een compleet andere wereld. Daar vinden heel veel activiteiten rondom de burgerrechtenbeweging plaats. Hart boven Hard heeft de grote, traditionele media niet meer nodig om tot mobilisatie te komen en dat is hoopgevend. De sociale media zijn echt een macht aan het worden.'

› **In hoeverre verschilt de Belgische sociaaleconomische context van de Nederlandse?**

Jan Blommaert is sociolinguïst en taalkundig antropoloog en werkzaam aan de Tilburg University als hoogleraar Taal, Cultuur en Globalisering en directeur van het Babylon Centrum voor de studie van Superdiversiteit.

'Het is zo dat Nederland in zeer verregeande mate geliberaliseerd is. Je moet voor heel veel dingen de markt op en je hebt als werknemer weinig bescherming in vergelijking tot België. Het moderne, geliberaliseerde Nederland sluit veel meer aan bij Groot-Brittannië dan bij België. In dat opzicht zit je in een andere omgeving om sociale actie te voeren. Dat houdt ook in dat als de Nederlandse economie onder druk komt te staan, je heel snel met een werkloosheids crisis komt te zitten, waarin mensen makkelijk kunnen worden afgedankt en vervolgens moeilijk weer aan het werk komen. De condities zijn dus enerzijds moeilijker in Nederland door het geflexibiliseerde arbeidsklimaat, maar anderzijds ook niet omdat je veel sneller een sociaal drama zal hebben, zoals nu. Dat biedt kansen aan een linkse partij als de SP. Ik zeg dat met spijt, want een organisatie als de SP zou eigenlijk niks moeten hebben om zich over op te winden. Dat kan, als de samenleving goed draait. Maar door de huidige conjunctuur heeft de SP mogelijkheden om te groeien en een ander type samenleving te gaan bepleiten. Voor de vakbeweging geldt hetzelfde. De werkloosheids crisis is een goede voedingsbodem voor de vakbond om zichzelf opnieuw uit te vinden en een bredere basis op te bouwen. De SP en de bonden zouden heel snel de hand kunnen leggen op een begrip dat hier in België heel mobiliserend heeft gewerkt en dat is rechtvaardigheid. We hebben de grote

woorden een beetje afgeleerd, maar belangrijke waarden als rechtvaardigheid, vrijheid, zelfbeschikking en waardigheid, werken in ieder geval in België enorm mobiliserend. En dit zijn juist de grote begrippen waar links het patent op heeft. We moeten die dringend gaan gebruiken. Wanneer Nederland samen met België in die versnelling kan overgaan, dan zal je ook de EU heel snel zien veranderen. Dat kan niet door druk van Griekenland alleen, daar heb je ook Noord-Europese landen voor nodig. En dit is het moment.'

› **Wat kan Nederland van België leren?**

'Het belang van een georganiseerd middenveld. Dat hadden jullie ook. Jullie hadden de zuilen die zorgden voor een sterk niveau van organisatie en mobilisering in het middenveld. In België is dat middenveld eigenlijk nooit verdwenen, ook ideologisch niet. Wij zijn nooit zo ver meegegaan in de filosofie van het individualisme. Je moet in Nederland absoluut kijken naar wat dat middenveld kan. Heel veel mensen hebben immers bitter weinig vertrouwen meer in politici. In België halen zij scores van 4 procent, waarmee zij de minst betrouwbare beroepscategorie vormen. Ik denk dat dat in Nederland niet veel anders is. Je hebt dus een andere politiek nodig, de politiek van het middenveld. De organisatie van dat middenveld kan gebeuren vanuit een partij als de SP, die daartoe denk ik uitstekend in staat is. Dat kan in samenwerking met actiegroepen die nu al bestaan. In België zijn we gestart met Hart boven Hard en binnen enkele weken hadden we meer dan duizend organisaties die dat platform ondersteunden. Je moet een paar duidelijke actiepunten vinden, een pakkende slogan en een figuur als Emile Roemer die het protest kan verenigen.'

› **Is een beweging als Hart boven Hard ook in Nederland mogelijk?**

'Ja, dat kan in Nederland ook. Mensen zijn niet minder mondig dan in België, integendeel, zou ik zeggen. Jullie zijn ook niet minder georganiseerd, want je hebt allerlei organisaties, werkgroepen en actiegroepen. Je hebt alleen een moment nodig en een centrale schakel die iedereen bij elkaar kan brengen. Dan heb je behoorlijk wat in handen.'

Straatenquête met in het midden wethouder Jan Burger.

‘BESTUREN DOE JE MET DE MENSEN SAMEN!’

JAN BURGER EN JEROEN BROUWER VAN DE SP IN WIJK BIJ DUURSTEDEN

Tekst: Peter Sas en Hans van Heijningen Foto's: Archief SP

Sinds 2006 bestuurt de SP mee in Wijk bij Duurstede. Met succes. De nieuwkomer van toen is sinds de laatste lokale verkiezingen de grootste partij in deze Utrechtse gemeente. Het geheim? Een nauwe samenwerking tussen afdeling, fractie en wethouder. ‘Dat is geen geheim, dat is keihard werken.’

In 2006 kwam de SP in Wijk bij Duurstede met maar liefst drie zetels nieuw in de raad. De partij mocht direct aanschuiven bij de coalitieonderhandelingen voor een links college. In 2010 handhaafde de partij zich prima, ondanks de sterk tegenvallende uitslagen elders in het land. Bij de laatste verkiezingen, in maart vorig jaar, werd de partij met vijf zetels zelfs

ruimschoots de grootste partij in Wijk bij Duurstede. Wethouder Jan Burger en fractievoorzitter Jeroen Brouwer geven aan dat je als afdeling, fractie en wethouder moet weten wat er speelt in de samenleving: ‘Beleid moet je samen met de mensen om wie het gaat ontwikkelen.’

› Wat is de succesformule van de SP in Wijk bij Duurstede?

Jan Burger: ‘Nou, dat is geen geheim hoor. We houden gewoon vast aan de SP-formule: luisteren naar de mensen, kijken wat de problemen zijn, en daarop reageren met gerichte actie. Dat beproefde recept verandert niet als je gaat meebesturen. Integendeel zelfs. De fout die je als afdeling niet moet maken, is dat je achterover gaat leunen als je gaat meebesturen. Van

bovenaf besturen werkt niet, ook al heb je nog zulke mooie idealen. Als je niet luistert naar de mensen, dan creëer je geen draagvlak en loop je het gevaar plannen te maken die de mensen niet willen. Beleid moet je van onderaf ontwikkelen.’

Jeroen Brouwer: ‘Dat klinkt misschien gemakkelijk, maar dat is keihard werken. Het vergt een werkwijze die door iedereen gedeeld wordt: bij de wethouder, bij de fractie en de afdeling. De afdeling en de fractie moeten hun voelsprietten in de samenleving hebben. Als er ergens problemen zijn, dan moet een raadslid zeggen: ik ga daar een kijkje nemen en ik maak er een verslagje van. De afdeling en de fractie moeten wat er in de samenleving leeft, doorgeven aan de wethouder.’

Jan: 'En als wethouder moet je soms nee verkopen aan je collega-wethouders. Je moet soms durven zeggen: nee, we gaan eerst eens een avond beleggen om te kijken of die plannen wel draagvlak hebben; en als dat niet zo is, dan moeten we ze bijstellen. Ik kan als wethouder niks zonder de groep actieve leden, de organisaties en mensen die uit ervaring weten wat er aan de hand is. Ik kan wel besturen, bij collegevergaderingen zitten, stukken lezen en met ambtenaren overleggen, maar dat is gewoon onvoldoende.'

› **Geef eens een concreet voorbeeld van besturen van onderaf.**

Jan: 'Neem ons woningbouwbeleid. Afgelopen jaren hebben wij gemiddeld 150 woningen gebouwd. Die zijn allemaal verkocht of verhuurd. En dat is veel voor zo'n kleine gemeente als wij zijn. Mensen vragen dan: hoe kan dat nou, de woningmarkt ligt toch op z'n gat? Dan leg ik uit dat wij goed luisteren naar waar behoefte aan is. Als ik met de ambtenaren om de tafel zit om een woonvisie te maken, dan is het eerste wat ik vraag: weten jullie wat de woonbehoeften zijn? Daarom houden we woonwonderzoeken of nodigen we mensen gericht uit. Hier in de stad bijvoorbeeld zijn we op dit moment bezig met hofwoningen, met een verkoopprijs van 130.000 à 140.000 euro. Dat zijn woningen voor een specifieke doelgroep. Wij hebben mensen gericht uitgenodigd. Je begint dan met ongeveer 50 mensen en je houdt er 15 over die uiteindelijk zo'n woning kopen. Zo garandeer je dat die woningen ook echt worden afgezet. Er is vanaf het begin een groep mensen bij betrokken die nadenkt over hun eigen woning. Zo lopen we voorop met CPO-woningen, woningen die door een groep particulieren in eigen beheer worden gebouwd. Als we in de stad iets willen bouwen of verbouwen, dan betrekken we er ook altijd eerst de omwonenden erbij. Die brengen we samen in een werkgroep die met ons meedenkt over het project. Vroeger, toen de SP nog niet meebestuurde, was dat anders.'

Jan Burger (57) werkte in de ouderenzorg toen hij in 1986 voor de SP in de Culemborgse raad kwam. Van 2002 tot 2005 was hij wethouder in Culemborg en sinds 2006 is hij wethouder in Wijk bij Duurstede, met onder meer Sport, Woningbouw, Economische zaken en Gezondheidszorg in zijn portefeuille.

Toen waren er om de haverklap protestacties van inwoners, bijvoorbeeld omdat er te hoog werd gebouwd, het groen te veel werd aangetast, er gekozen was voor het verkeerde type of te dure woningen, ga zo maar door. Wij hebben van begin af aan gezegd: wij gaan dat anders doen.'

› **Hoe is de afdeling daarbij betrokken?**

Jeroen: 'De afdeling organiseert regelmatig avonden over betaalbaar bouwen. Dan zorgen we voor leuke sprekers die tekst en uitleg komen geven, bijvoorbeeld over energiezuinig wonen, rug-aan-rugwoningen, of ouderenwoningen. Daar komen dan zowel starters als ouderen op af, die allemaal suggesties hebben over wat voor soort woning ze willen. Zo vind je dan een doelgroep waar het gemeentebestuur beleid voor kan uitstippelen. Natuurlijk gebeurt het weleens dat het aantal bezoekers tegenvalt. Dat betekent dan dat we iets niet goed hebben gedaan. Het is niet genoeg als je alleen maar een avondje aankondigt met een klein stukje in de krant. Daar moet je van tevoren goed over

nadenken. Het kan bijvoorbeeld nodig zijn om met een krantje de huizen langs te gaan in een bepaalde wijk. Of om een enquête te houden.'

Jan: 'Deze werkwijze vereist overigens wel dat sommige mensen even een knop om moeten zetten. Architecten bijvoorbeeld zijn dat helemaal niet gewend. Normaal zitten ze om de tafel met alleen een woningcorporatie en een wethouder. Wij laten de architecten hun plannen ook voorleggen aan de mensen die in die woningen komen wonen en aan de burens. En die mensen hebben natuurlijk allemaal 'lastige' vragen en wensen. Sommige architectenbureaus haken dan af. Dat helpt ons dan weer om een goede voorselectie te maken. Meestal nodigen we pakweg drie bureaus uit, waarvan er eentje overblijft. De mensen zelf en ook wij spreken dan een aantal verlangens uit. Maar het belangrijkste is dat de mensen waar het om gaat zeggenschap hebben over wat en hoe er gebouwd wordt.'

› **Wijk bij Duurstede heeft maar 24 duizend inwoners. Dat maakt het wel makkelijker om beleid van onderaf te ontwikkelen.**

Jeroen: 'Ja, het helpt wel dat iedereen elkaar kent. De lijnen zijn kort en dat maakt dat wij als afdeling vrij snel weten waar iets speelt. De mensen, op hun beurt, weten ons goed te vinden. Ze weten dat wij de partij zijn waar je terecht kunt met vragen én dat we daar ook echt wat mee doen. Dan gaat het vaak om heel praktische dingen, bijvoorbeeld als het groenbeheer ergens onder de maat is. Laatst, tijdens een fractieoverleg, kregen we plotseling bezoek van een man met een klacht over rotzooi voor zijn deur. Dat lag daar al een week en werd maar niet opgeruimd. Wij hebben dat gemeld bij de gemeente en twee dagen later was het opgelost. De mensen waarderen dat enorm. Maar deze werkwijze vergt wel een organisatie met veel eigen initiatief. Kijk, wij hebben als afdeling aanvankelijk geprobeerd om de taken heel strak te verdelen, maar uiteindelijk werkte dat niet. Want mensen benaderen toch degene die ze kennen. Mensen uit Cothen zullen eerder contact opnemen met een SP'er die ook uit Cothen komt. Dan moet je niet zeggen: sorry, dat is niet mijn onderwerp, bel maar naar Pietje want die gaat daar over.'

'Ik zie weleens SP'ers die steengoede acties hebben georganiseerd, maar de publiciteit eromheen vergeten zijn. Hartstikke zonde!'

Als je zo rigide te werk gaat, loop je veel contacten met de mensen mis.'

Jan: 'Nou, wacht even... In een grote gemeente kan dit ook, hoor. Daar heb je belangengroepen, patiëntenorganisaties, bewonerscomités, vakbonden, noem maar op. Ga met die mensen om de tafel zitten. Luister naar ze en baseer daar dan je beleid op. Of betrek de mensen uit een wijk erbij. Je moet zelf naar de mensen toe gaan als je wilt weten wat er leeft. Ga de huizen langs met een enquête. Aan elke deur zit immers een bel. Wat dat betreft is er echt niet zoveel verschil tussen een grote gemeente en een kleine. De basis blijft hetzelfde: zichtbaar zijn, goed naar de mensen luisteren en daar je beleid op baseren.'

› **Zorg, onderwijs en sociale woningbouw zijn dé SP-thema's. Maar in veel gemeenten leggen we het af tegen de leefbaren, die inzetten op lokale festiviteiten en sportverenigingen. Of zien we dat verkeerd?**

Jan: 'Heel simpel: daar zetten wij ook op in, maar niet alleen. Er zijn nog zoveel andere terreinen, die moet je niet verwaarlozen. Kijk, bij de sportverenigingen kennen ze ons en niet de leefbaren. En je kunt wel een mooie school laten bouwen of de thuiszorg redden, maar zodra je de sport vergeet, snij je jezelf in de vingers. Hoewel ook wij last hebben van de bezuinigingen, schrappen wij geen sportsubsidies. Dat iedereen kan blijven sporten is namelijk belangrijk en dat blijven we dus promoten.'

Jeroen: 'Datzelfde geldt voor carnaval. Wij zijn een carnavalsgemeente, dat hoort hier bij het leven. Dat moet je dus als gemeentebestuur ondersteunen. Dan moet je niet zeggen: carnaval is niet zo belangrijk als de zorg, dus dat doen we maar niet. Want daar maak je jezelf niet populair mee. En als je daar dan wat voor doet, zorg dan dat je publiciteit in orde is en dat mensen weten dat het van de SP komt. Je moet ook niet te bescheiden zijn. Ik zie weleens SP'ers die steengoede acties hebben georganiseerd, maar de publiciteit eromheen vergeten zijn. Hartstikke zonde! Dus, maak een goed persbericht of bel een journalist op voor een interview en claim je succes.'

Jan: 'Het moet voor iedereen duidelijk zijn dat de SP er voor iedereen is. Ook bijvoorbeeld voor ondernemers. Zo

Jeroen Brouwer (40) is vanaf 2006 voorzitter van de SP-fractie in Wijk bij Duurstede. Hij was tot voor kort werkzaam als docent in het voortgezet onderwijs en is onlangs in dienst getreden bij de SP-Tweede Kamerfractie, waar hij als fractiemedewerker Defensie aan de slag gaat.

hebben wij – en niet de VVD – het Ondernemersfonds er doorheen gekregen. Veel winkeliers en zelfstandigen in de binnenstad hebben de laatste keer SP gestemd, omdat ze weten dat wij ook met hun belangen rekening houden.'

› **Het is crisis, de regering bezuinigt fors maar legt wel extra zorgtaken bij de gemeenten neer. Hoe gaan jullie daarmee om?**

Jan: 'Ook wij hebben het financieel moeilijk. Maar we hebben als afdeling een duidelijk keuze gemaakt: we gaan de zorg niet kapot bezuinigen. Daar is de SP niet voor. We gaan niet bij 80-plussers of mensen met dementie de laatste uurtjes thuiszorg weghalen. Dan maar bezuinigen op andere dingen. Bijvoorbeeld de ozb, die hebben we omhoog laten gaan. Dat vinden de mensen niet leuk, maar als je uitlegt dat het is om de zorg overeind te houden dan snappen ze dat wel. Overigens zijn wij niet pertinent tegen alle bezuinigingen op de zorg. In de jeugdzorg bijvoorbeeld wordt niet altijd efficiënt gewerkt. Daar valt best wat te halen. Bijvoorbeeld bij een zorginstelling waar al zes jaar dezelfde kinderen wonen, die al lang uitbehandeld zijn, maar wel een ton per jaar kosten. Dan kom je bij het probleem dat er voor die kinderen geen pleeggezinnen beschikbaar zijn. Maar het komt regelmatig voor dat er bij pleeggezinnen volwassen kinderen

wonen die soms jaren op de wachtlijst voor een huurwoning staan. Geef die kinderen dan een urgentieverklaring zodat ze versneld een woning krijgen en er plekken vrijkomen in die pleeggezinnen. Daar is iedereen beter mee af. Maar zulke oplossingen vereisen dat je als bestuurder naar het grote plaatje kijkt.'

› **Jeroen: 'Je moet de cijfers kennen. Welke mensen krijgen de zorg? Om hoeveel mensen gaat het? Om welke bedragen gaat het?'**

Jan: 'Precies! Ik heb weleens aan collega's in andere gemeenten gevraagd: weet je eigenlijk wel waar de huishoudelijke zorg naartoe gaat? Dan moeten ze toegeven dat ze dat niet goed weten. Wij weten dat wel, want wij hebben die cijfers opgevraagd: zo is 70 procent van de mensen die thuiszorg krijgt ouder dan 70 jaar. Driekwart van de mensen heeft een laag inkomen en 70 procent is alleenstaand. Bij de jongeren die thuiszorg krijgen, gaat het heel vaak om zware beperkingen. Moeten wij dan hun reguliere zorg gaan afpakken? Hoe moet dat dan met die dementerende man met maar één zoon, die ook nog eens in Limburg woont? Moeten we dan maar hopen dat het goed gaat aflopen? En dan zeggen sommige gemeenten tegen die mensen: klop maar aan bij de bijstand voor een tegemoetkoming in de zorgkosten. Dank je de koekoek! Dan moeten er bij de sociale dienst weer drie extra ambtenaren aangesteld worden om al die aanvragen te verwerken. Dan ben je dus een hoop dure bureaucratie aan het creëren en dan zijn die bezuinigingen voor niks geweest! Collega's in andere gemeenten kijken mij dan verbaasd aan. En dan zeg ik: ga jij mij nu vertellen dat je die cijfers nog nooit hebt opgevraagd? Waar heb je het dan over? Je kent de cijfers, je gaat om tafel zitten met de zorgverleners, met de ouderenorganisaties, de Wmo-adviesraad en noem ze allemaal maar op. Als zij zien dat jij weet hoe het zit, dan waarderen ze dat en willen ze met je meedenken. Op die manier kun je ook afspraken maken over besparingen, een ton hier, twee ton daar. Zo voorkom je dat je met de botte bijl in de zorg moet hakken. Dat bedoel ik met samen besturen met de mensen om wie het gaat.'

MEER AANDACHT VOOR DE SUPERRIJKEN

Tekst: Willem Bos Foto: Pim Ras / Hollandse Hoogte ©

De SP is een campagne begonnen om mensen bewust te maken van de ongelijkheid in Nederland. In dat kader is er een boekje uitgebracht met de titel *Er is genoeg voor iedereen: kiezen voor rechtvaardigheid* en ook is er een themanummer van *Spanning aan gewijd*. Een goed begin, maar er is volgens Willem Bos nog veel te doen.

Uit een recent onderzoek¹ van het Sociaal en Cultureel Planbureau, op basis van een enquête onder een kleine drieduizend Nederlanders, bleek dat 70 procent van de Nederlanders vindt dat de vermogensverschillen kleiner moeten worden en dat 75 procent dat vindt van de inkomensverschillen.

Uit een ander onderzoek blijkt dat als aan Nederlanders gevraagd wordt wat de verhouding zou mogen zijn tussen het inkomen van een directeur van een grote onderneming en een geschoolde arbeider, het antwoord een factor vijf is. Als vervolgens gevraagd wordt wat men denkt dat de verhouding in werkelijkheid is, is het antwoord een factor 11, terwijl de werkelijke verhouding een factor 17 is. Er is dus zeker een draagvlak voor een nivelleringsfeest. Maar de onwetendheid over de mate van ongelijkheid (en over de schadelijke gevolgen daarvan) is nog groot. Alle reden dus voor een stevige campagne.

De mythe dat Nederland een relatief egalitaire samenleving is met beperkte economische verschillen is vooral gebaseerd op twee zaken. Op de eerste plaats op het feit dat er vooral, of zelfs alleen maar, gekeken wordt naar de inkomensverschillen (die in Nederland minder groot zijn dan in veel andere landen in Europa en zeker de VS). De vermogensverschillen (die in Nederland groter zijn dan waar ook in Europa, met uitzondering van Polen) worden buiten beschouwing gelaten. En op de tweede plaats door

vast te houden aan de illusie dat het Nederlandse belastingstelsel sterk progressief is, wat wil zeggen dat de rijken procentueel veel meer belasting betalen.

De werkelijkheid is een geheel andere. De inkomensongelijkheid is de afgelopen periode ook in Nederland flink toegenomen. De tien procent minst verdienende huishoudens zijn er sinds 1977 in reëel inkomen 30 procent op achteruit gegaan, terwijl alle inkomensgroepen daarboven erop vooruit zijn gegaan. De helft van de bevolking met het laagste inkomen staat wat betreft koopkracht al meer dan dertig jaar op de nullijn. In 1990 verdiende een bestuurder uit de top 100 in iets minder dan twee weken evenveel als een minimumloner in een heel jaar. In 2011 had hij daar nog maar één week voor nodig.

De vermogensongelijkheid is in Nederland nog veel schrijnender. De drie rijkste mensen in Nederland bezitten méér dan de helft van alle Nederlanders bij elkaar. De rijkste 10 procent van de huishoudens heeft 61 procent van het totale vermogen in Nederland. Het is juist de ongelijkheid in vermogen waardoor de kloof tussen rijk en arm als het ware vanzelf steeds groter wordt doordat de groei van vermogens groter is dan die van de economie als geheel, zoals Piketty in zijn magistrale werk laat zien. Onderzoeker Bas van Bavel concludeert in de WRR-publicatie *Hoe*

ongelijk is Nederland? dan ook: 'Het beeld van Nederland als land van gelijkheid is dus onjuist. Terwijl de netto-inkomensongelijkheid iets onder het gemiddelde van de westerse wereld ligt, is de private vermogensongelijkheid in Nederland juist hoger dan gemiddeld in de westerse landen.'

In de SP-publicatie worden de recente onderzoeken naar de ontwikkeling van inkomens en vermogens in Nederland handzaam samengevat en geïllustreerd aan de hand van een aantal duidelijke grafieken en illustraties. Er wordt ook aandacht besteed aan het doorprikken van een aantal 'gelijkheidsmythes', zoals het verhaal dat het vermogen van de rijksten vooral in huizen zit, dat de hoogste inkomens bijna alle belasting betalen, dat als de omvangrijke Nederlandse pensioenpot mee wordt geteld de vermogensverdeling een stuk eerlijker is, enzovoort.

Interessant zijn ook de gegevens over de belastingdruk, gebaseerd op onderzoek van De Kam, waaruit blijkt dat Nederlanders met een hoog inkomen relatief evenveel belasting betalen als mensen met een laag inkomen. En nog interessanter zijn de van Aldert Boonen afkomstige gegevens waaruit blijkt dat de hogere inkomens dankzij de hypotheekrenteaftrek veel meer inkomenssubsidie krijgen dan de lage inkomens. Als je kijkt naar het totaal aan zorg-, huur-, en kinderopvangtoeslagen, kindgebonden budget en hypotheekrenteaftrek, dan subsidieert de overheid de 10 procent mensen met de hoogste inkomens bijna vier keer zoveel als de 10 procent mensen met de laagste inkomens.

VERGEET DE SUPERRIJKEN NIET

Zoals gebruikelijk in veel onderzoek naar ongelijkheid, wordt ook in dit boekje veel gewerkt met het vergelijken van inkomens- en vermogensgroepen van 10 procent van de bevolking. Maar uit het werk van Piketty blijkt

Foto: Archief Willem Bos ©

Willem Bos is redacteur van Grenzeloos en SP-lid in Amsterdam. Hij was in het verleden actief binnen het Comité Grondwet Nee en is betrokken bij andereuropa.org

Charlène de Carvalho Heineken, de rijkste Nederlander, zag haar vermogen de afgelopen 12 jaar bijna verdrievoudigen tot 7,3 miljard euro.

juist dat de grootste groei van het vermogen zit bij de kleine groep van superrijken, de rijkste 1 procent van de bevolking, of een nog kleinere groep. Het zijn juist deze superrijken die door de omvang van hun vermogen de hoogste rendementen weten te halen en zo steeds verder op de rest vooruit gaan lopen.

De over Nederland bekende gegevens wijzen erop dat dat ook in Nederland het geval is. De rijkste 10 Nederlanders (van de Quote 500) hadden in 2008 een gezamenlijk vermogen van 45,1 miljard euro, in 2014 was dat 51,7 miljard, zo rekende NRC Q² uit. De rijkste Nederlander, de in Groot-Brittannië wonende Charlène de Carvalho Heineken, erfde in 2002 van haar vader Freddy Heineken een aandelenpakket ter waarde van 2,56 miljard euro. In de afgelopen twaalf jaar is dat bijna verdrievoudigd tot 7,3 miljard euro.

In het WRR-rapport wordt dan ook geconcludeerd: 'Vooral de allerrijksten hebben de afgelopen decennia hun vermogens in absolute en relatieve zin enorm vergroot, (...). Zo hebben de vijfhonderd rijkste huishoudens nu ongeveer 10 procent van het totale private vermogen in Nederland in bezit. In 1997 was dit aandeel nog 6 procent. Ook bedroeg de groei van het totale bezit van de top 10 procent meest vermogenden tussen 1993 en 2010 bijna 14 procent per jaar.'

En dat is dan het deel van het vermogen dat traceerbaar is voor onderzoekers. Zoals in het WRR-rapport staat: 'Een groot deel van het vermogen is onzichtbaar voor alle registratie. Hoe groot dit deel is, is giswerk, maar alleen al van de financiële vermogensbestanddelen die wereldwijd in belastingparadijzen zijn ondergebracht, is driekwart ongeregistreerd (Zucman 2013). Dit ongeregistreerde vermogen is vooral te vinden bij de meest vermogenden, die de grootste mogelijkheden hebben om hun geld via juridische constructies in het buitenland te verbergen en ook de fiscaal-juridische expertise daartoe kunnen inhuren. Bovendien bestaat hun vermogen voor een groot deel uit financiële vermogensbestanddelen die veel eenvoudiger te verplaatsen en verbergen zijn dan eigenwoningbezit. Als dit verborgen vermogen in de berekening zou kunnen worden meegenomen, dan zou het ongelijkheidscijfer nog aanzienlijk hoger komen te liggen. 'Meer aandacht voor deze kleine groep van superrijken is dus op zijn plaats. Vaak wordt het argument gebruikt dat het niet zo veel zin heeft om deze hele rijken aan te pakken, bijvoorbeeld met belastingen, omdat het toch maar om een heel kleine groep gaat. Dat laatste is waar, maar omdat het om enorme vermogens gaat, gaat het wel om enorme bedragen: 83,3 miljard voor de leden van de quote 500 plus 37,2 miljard van de 100 rijkste Nederlanders in het

buitenland, samen 120,5 miljard in handen van zeshonderd personen.

Het is jammer dat het boekje van de SP daar niet meer de nadruk op legt. Dat is van belang om duidelijk te maken dat niet alleen armoede in Nederland niet nodig is, maar dat dat ook geldt voor de bezuinigingen op de publieke sector. Als je als overheid systematisch de belastingen voor hogere inkomens, vermogens en bedrijfswinsten verlaagt of zelfs afschaft zoals in de afgelopen decennia is gebeurd, dan is het niet meer dan logisch dat je geld tekort komt om de publieke sector, het onderwijs en de zorg te financieren. Dan hoopt het geld zich op bij de rijken.

De gegevens over de rijkdom in Nederland leveren de beste argumenten tegen de bezuinigingen. Dit boekje is een nuttige publicatie die recente onderzoeksgegevens toegankelijk maakt voor een breder publiek en de broodnodige discussie over de groeiende ongelijkheid verder kan stimuleren. Het valt te hopen dat het hier niet bij blijft en dat er in het kader van de SP-campagne meer materiaal komt. De komende discussie over de herziening van het belastingstelsel is voor de SP ook een uitstekende gelegenheid om met alternatieve voorstellen te komen. Niet dat er reden is om te hopen dat die bij de huidige politieke krachtsverhoudingen aangenomen kunnen worden, maar het is wel een uitstekende manier om de kloof tussen arm en rijk en vooral die tussen de particuliere rijkdom en de publieke armoede aan de orde te stellen en de mensen ervan te overtuigen dat er ook op dat vlak iets moet veranderen.

Dit artikel verscheen eerder in uitgebreidere vorm op www.grenzeloos.org en is met toestemming van de auteur overgenomen.

De publicatie *Er is genoeg voor iedereen: kiezen voor rechtvaardigheid* is te bestellen op: shop.sp.nl/shop/index.php
Het themanummer van *Spanning* is te lezen op sp.nl/sites/default/files/spanning-201410.pdf

- 1 www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2014/Verschil_in_Nederland
- 2 www.nrcq.nl/2014/11/04/quote-500-bewijst-het-gelijk-van-piketty

DE MYTHE VAN BEZUINIGEN

Tekst en grafiek: David Hollanders

Het bewijs dat bezuinigingen leiden tot economische krimp en werkloosheid, in plaats van tot economische groei en werkgelegenheid, stapelt zich op. Toch blijven de Europese Commissie en Rutte II, samen met hun bondgenoten, vasthouden aan hun bezuinigingspolitiek.

De gemeenplaats dat gelijk hebben niet hetzelfde is als gelijk krijgen, wordt al jaren op wrange wijze bevestigd door het bezuinigingsbeleid in de eurozone. Politici (onder anderen van de SP), academici (onder anderen Krugman, Stiglitz, de Grauwe, Jacobs, Teulings) en inmiddels ook het IMF en de Rabobank stellen dat bezuinigen leidt tot economische krimp en werkloosheid. Toch volhardten de Europese Commissie (EC), de ECB en in Nederland DNB, VNO-NCW en het ministerie van Financiën in het idee dat bezuinigingen zullen leiden tot groei. Deze bezuinigingscoalitie volhardt daarin omdat bezuinigen in het belang is van exporterende multinationals en vermogenden. Dat is de enige verklaring, want het empirische bewijs dat bezuinigen de groei en de werkgelegenheid hebben geschaad, schaden en blijven schaden is inmiddels te talrijk, te wijdverspreid en vooral: te overtuigend. In navolgende eerst meer over dat empirische bewijsmateriaal en de theoretische achtergrond daarvan; daarna meer over de bezuinigingscoalitie.

Er zijn twee mogelijke economische groeiproblemen. Probleem één is dat er onvoldoende geproduceerd kan worden. Probleem twee is dat er minder geproduceerd wordt dan er zou kunnen worden. Deze problemen lijken wellicht op elkaar, maar dat is schijn. Het zijn twee heel verschillende problemen met verschillende oplossingen. Probleem één wordt ook wel aanbodprobleem genoemd. Het probleem is namelijk dat het aanbod van machines (kapitaal) en beroepsbevolking (arbeid) kennelijk tekortschiet. Probleem twee wordt ook wel vraag-

probleem genoemd, omdat er kennelijk onvoldoende vraag is naar goederen en diensten die wel degelijk geproduceerd kunnen worden. Het aanbodprobleem laat zich oplossen door verbetering van het aanbod. Dat kan door vergroting van de beroepsbevolking (meer mensen op de arbeidsmarkt), ‘verbetering’ van de beroepsbevolking (scholing), vergroting van de kapitaalvoorraad of verbetering ervan (technologisering). Het vraagprobleem daarentegen laat zich oplossen door vergroting van de vraag. In het bijzonder kan de overheid de eigen uitgaven opvoeren, als die van de private sector achterblijven. Kort en goed: als er veel werklozen zijn, dan kan – en moet – de overheid hen in dienst nemen om de zorg, het onderwijs en de politie te verbeteren. De overheid moet dus niet hetzelfde doen als de private sector, maar juist precies het tegenovergestelde: als de private sector bezuinigt, moet de overheid juist uitgeven (en vice versa). Dat is het recept van Keynes, dat nog altijd relevant is bij vraagproblemen. Het werkt echter niet bij aanbodproblemen. En volgens de bezuinigingscoalitie van EC, DNB, MinFin en ECB heeft Nederland te maken met een aanbodprobleem. Daarom dringen zij aan op vergroting en ‘verbetering’ van het arbeidsaanbod (gehandicapten en ouderen moeten werken; re-integratie bijstandsgerechtigden) en op investeringen, die overigens vooral weer door de overheid worden gefinancierd (topsectorenbeleid, gemeentelijke investeringen in vastgoed). Voornoemde economen stellen echter dat er een vraagprobleem is. Zij hameren dus op het terugdraaien van de bezuinigingen. Zo stelde Nobelprijswinnaar Stiglitz (2015) onlangs¹: ‘De problemen van de EU zijn van eigen makelij, het gevolg van een ongekende reeks slechte economische beslissingen, begonnen met de invoering van de euro’ en: ‘De regeringsleiders in Europa blijven ervan overtuigd dat structurele hervormingen hun topprioriteit moet zijn. Maar die problemen waren ook aanwezig voor de crisis, en hielden

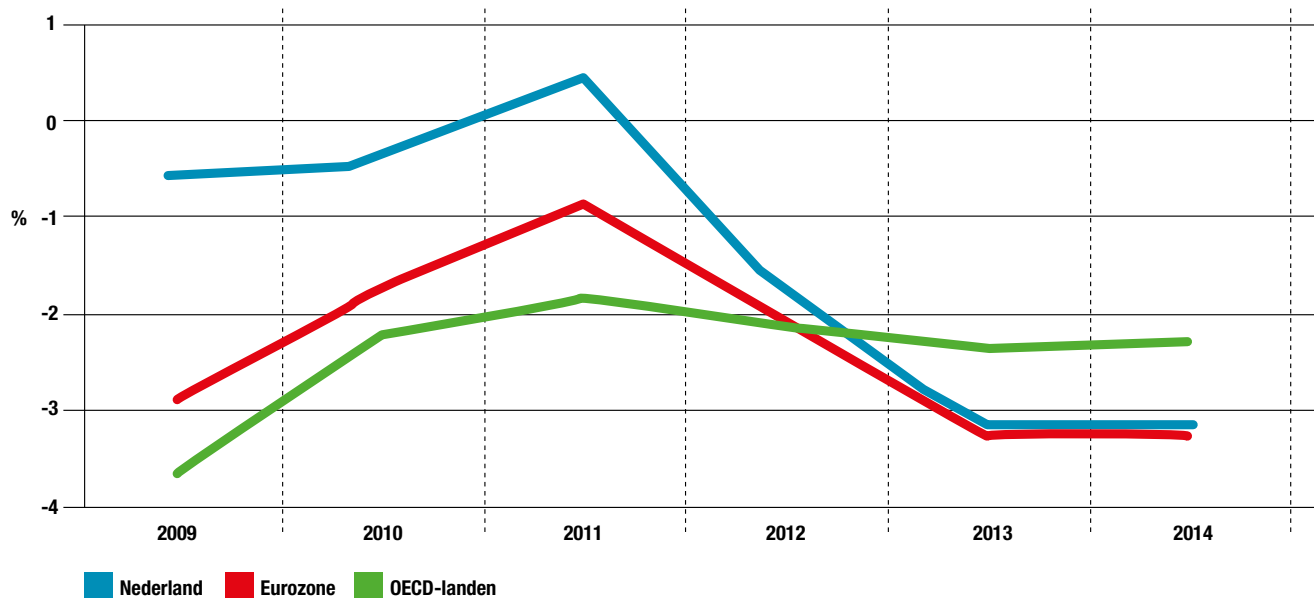
groei toen niet tegen. Europa moet niet zozeer structurele hervormingen in lidstaten doorvoeren, maar moet de structuur van de eurozone hervormen en moet bezuinigingen – die niets hebben bijgedragen aan de groei – terugdraaien.’

De grote vraag is dus of Nederland te maken heeft met een aanbodprobleem of met een vraagprobleem. Een vraagprobleem blijkt uit een aantal zaken. Ten eerste worden productiefactoren niet gebruikt. Er is stijgende werkloosheid. Ook kapitaalgoederen worden niet gebruikt: kantoorpanden staan leeg. Ten tweede is er economische krimp: er wordt minder geproduceerd dan er kan worden geproduceerd (en de potentiële productie is doorgaans op zijn minst gelijk aan de productie in het vorige jaar). Ten derde krimpt de economie (verder) bij bezuinigingen.

Om met dat laatste te beginnen. Het is helder dat bezuinigingen samenvallen met verlaagde economische groei. Griekenland is het extreemste geval, maar het geldt voor alle OECD-landen (OECD staat voor Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling). Zo liet Krugman (2015) onlangs zien dat voor 33 OECD-landen in de periode 2010-2013 overheidsuitgaven significant negatief samenhangen met economische groei.² Als er een aanbodprobleem was, dan zou dit verband er niet of nauwelijks zijn.

Het wordt nog aannemelijker dat er een vraagprobleem is als de economie niet zozeer stagneert, maar krimpt. In Spanje en Griekenland is dat al jaren het geval – ondanks de jaarlijkse voorspelling van de EC dat de economie zal groeien. Maar ook in Nederland is de economische groei over de afgelopen jaren negatief. Met een jaarlijkse economische groei van -3,3, +1,1, +1,7, -1,6 en -0,7 procent in de periode 2009-2013 is de groei over de afgelopen vijf jaar negatief (-2,85 procent).³ Dat valt overigens weer precies samen met de bezuinigingen van de kabinetten-Rutte I en II. Voornoemde twee zaken – krimp en de samenhang tussen krimp en

OUTPUT-GAP VOOR NEDERLAND, DE EUROZONE EN OECD-LANDEN

bezuinigingen – zijn zeer duidelijke maar uiteindelijk ook indirecte aanwijzingen dat er een vraagprobleem is. Een directere aanwijzing is dat productiemiddelen ongebruikt blijven. En inderdaad neemt de werkloosheid al jaren toe, zowel in de eurozone als in Nederland (van 3.8 procent in 2008 naar 8 in 2014). Ook staan steeds meer kantoorpanden leeg (in Nederland naar verluidt nu circa 20 procent).

Volhardende aanhangers van het aanbodprobleem houden vol dat werkloosheid en leegstand indirecte bewijzen zijn. Het zou immers zo kunnen zijn dat werklozen ongemotiveerd of incompetent zijn. Het treft dat de OECD ook een directe indicatie voor de aanwezigheid van een vraagprobleem heeft ontwikkeld, de zogenaamde output-gap. Dit is een schatting van het verschil tussen wat er geproduceerd kan worden en wat er daadwerkelijk geproduceerd wordt. De grafiek hierboven geeft de output-gap voor Nederland, de eurozone en OECD-landen. Nederland produceert al jaren minder dan het zou kunnen en zit inmiddels op het niveau van de eurozone – en ruim onder het niveau van de OECD-landen.

Het is dus volstrekt duidelijk dat er een vraagprobleem is. En dat wordt niet opgelost door ontslagrechtversoepling of door nog meer eisen op te

leggen aan bijstandsgerechtigden. Sterker nog, deze aanbodmaatregelen kunnen de problemen verergeren, omdat mensen (nog) minder uitgeven als ze onzeker zijn over werk en inkomen.

Waarom houdt de coalitie van DNB, VNO-NCW en ministerie van Financiën dan toch vast aan ontslagrechtversoepling en bezuinigingen?

Natuurlijk, economie is geen exacte wetenschap en er is daarom verschil van inzicht over de precieze definitie van vraag- en aanbodproblemen. Maar er zijn nu wel zoveel ontwikkelingen die zo duidelijk wijzen op een zo groot vraagprobleem, dat verschil van inzicht niet de (enige) verklaring kan zijn.

Dan blijft één verklaring over, namelijk een politieke verklaring. Het gaat de bezuinigingscoalitie wellicht niet om economische groei en werkgelegenheid. Het gaat wellicht om andere belangen. Hoge werkloosheidscijfers zijn niet erg voor mensen met vermogen of mensen met vaste contracten. En het is zelfs prettig voor werkgevers die gericht zijn op export. Deze hebben geen last van de verminderde binnenlandse vraag, maar profiteren wel van lage loonkosten. De loonkosten worden verder verlaagd door ontslagrechtversoepling en vergroting van het arbeidsaanbod (ouderen en gehandicapten die moeten werken). Vermogenden profiteren van lagere loonkosten en

werkloosheid in de vorm van lage inflatie (nu zelfs deflatie); hun vermogen wordt meer waard. Tot slot passen bezuinigingen bij een economisch-ideologische agenda die de overheid wil terugdringen. Het verklaart ook waarom de Rabobank niet tot de coalitie hoort; de bank leent vooral uit aan huishoudens en mkb, die voor financiering van hun schulden aangewezen zijn op de binnenlandse economie.

Het empirische bewijsmateriaal dat er een vraagprobleem is en dat bezuinigen dus leidt tot krimp en dus tot werkloosheid is inmiddels overweldigend. Wie nu nog twijfelt, heeft belang bij die twijfel. Het is hoe dan ook lastig mensen te overtuigen in wiens belang het is om niet overtuigd te worden. Wie nu niet alleen gelijk wil hebben, maar het ook wil krijgen, zal daarom de belangen moeten blootleggen die dat gelijk blokkeren.

- 1 Stiglitz, J. (2015), The problem is Not Greece: It's Europe, *Social Europe*, 9-1-2015.
- 2 Krugman, P. (2015), The record of austerity, krugman.blogs.nytimes.com 6-1-2015.
- 3 CBS-cijfers Bbp, productie en bestedingen, laatst bijgewerkt 28 december 2014

DE SCHONE SCHIJN VAN DRONES

Teks: Willy Diddens Foto: Jim Howard / Flickr CC

Onbemenste vliegtuigen (drones) worden vaak voorgesteld als efficiënte hulpmiddelen bij de bestrijding van het terrorisme. Ze zouden tegenstanders met 'chirurgische precisie' uitschakelen en geringe neveneffecten hebben. De realiteit ziet er echter anders uit.

Bewapende drones worden gebruikt in gewapende conflicten (Irak, Afghanistan, recentelijk in de strijd tegen IS). Maar ze worden door de VS ook ingezet in Pakistan, Jemen en Somalië. Deze acties trekken de aandacht van de publieke opinie en de politiek. Zo worden de aanvallen door een aantal organisaties nauwkeurig bijgehouden en zijn er rapporten verschenen van mensenrechtenorganisaties en Amerikaanse universiteiten over de gevolgen van deze aanvallen (zie kader). Ook de Tweede Kamer buigt zich geregeld over dit vraagstuk.

'TARGETED KILLINGS'

Een belangrijke vraag is of het hier om oorlogshandelingen of om buitengerechtere executies of 'targeted killings', gaat. Beide laatste termen hebben betrekking op het doden van individuen buiten het slagveld of zonder rechterlijke uitspraak. In het eerste geval koppelt men het begrip aan bijvoorbeeld doodseskaders en wordt het als illegaal beschouwd. Bij 'targeted killings' zou het onder strikte voorwaarden gerechtvaardigd zijn (men haalt graag de dood van Osama bin Laden als voorbeeld aan). De Amerikaanse regering kiest duidelijk voor de laatste zienswijze, onder het mom dat nood wet breekt. Zo staat onder meer in een persverklaring van 23 mei 2013: (...) *the United States will use lethal force only against a target that poses a continuing, imminent threat to U.S. persons.* Deze 'targeted killings' zijn ook nog aan strikte regels gebonden: bijna zekerheid van de aanwezigheid van de persoon, bijna zekerheid dat geen burgers geraakt kunnen worden, gevangenneming of andere opties zijn afwezig, de regering van het betref-

Een Amerikaanse MQ-1 Predator drone.

fende land is niet in staat of van wil om zelf actie te ondernemen. Hoe moet de inzet van drones in Pakistan, Jemen en Somalië tegen deze achtergrond worden beoordeeld? Het minste wat je kunt stellen is dat de VS zich niet aan de eigen beleidsvoor-nemens houden. Vier elementen spreken het hiervoor geschetste beleid tegen: aantal slachtoffers, gebruikte wapens, het doden van hulpverleners en het uitvoeren van de zogenaamde 'signature strikes'.

BURGERSLACHTOFFERS

Het is niet mogelijk om een precies cijfer te geven van het aantal slachtoffers, of van de directe en indirecte effecten. De militaire en civiele gezaghebbers verstrekken geen informatie, de getroffen gebieden zijn

slecht toegankelijk voor buitenstaanders, de primaire bronnen zijn onbetrouwbaar en niet alle incidenten worden gemeld. Het bepalen van het aantal burgerslachtoffers wordt ook bemoeilijkt door definitie- en interpretatieverschillen (burger of strijder) door de (drie) organisaties die databases over dit onderwerp bijhouden en publiceren.

Er is een redelijke overeenstemming over het (minimum en maximum) totale aantal slachtoffers: circa 2.500 – 4.000 in Pakistan, circa 500 – 1000 in Jemen en enkele tientallen in Somalië. Het aantal geschatte burgerslachtoffers varieert voor Pakistan van 150 (schatting van het politiek zeer conservatieve *Long War Journal*) tot circa 1000 (*The Bureau for Investigative Journalism*). Er dient te

worden opgemerkt dat het onderscheid tussen burger en strijder in een tribale samenleving als die van het grensgebied met Afghanistan, waar mannen vaak wapens dragen, soms moeilijk te trekken is. In ieder geval kan worden gezegd dat de getallen ver boven de norm voor 'targeted killings' uitstijgen.

De *Long War Journal* en de *New America Foundation* houden een lijst bij van gedode (Al Qaeda- en Taliban-)leiders: circa 100, versus 63. Dit is 2 tot 3 procent van het totaal aantal slachtoffers. In geen geval is gedocumenteerd dat ze een directe bedreiging voor Amerikaanse burgers vormden. Wel ging het in een aantal gevallen om (lokale) militaire leiders die in het Afghaanse conflict intervierden. In een recent rapport wordt de opmerkelijke constatering gemaakt dat 41 van deze leiders gemiddeld 3 keer werden 'gedood' voordat ze uiteindelijk stierven. Dit feit is minder verbazingwekkend als men weet dat de aanvallen mede zijn gebaseerd op informatie van collaborateurs. Informanten, over wie wordt vermeld dat ze 300 tot 1000 dollar als vergoeding kunnen krijgen, leveren informatie of plaatsen zogeheten 'locator chips'. Bij de betrouwbaarheid van deze informatie worden vraagtekens geplaatst; er zijn berichten over persoonlijke vetes die via deze weg worden uitgevochten.

SIGNATURE STRIKES

'Signature strikes' is het meest spraakmakende en omstreden aspect van de drone-aanvallen. Bij deze aanvallen is de identiteit van het slachtoffer onbekend. Hij wordt geselecteerd op basis van algemene kenmerken, die aan 'terroristen' kunnen worden gekoppeld. Deze criteria zijn niet bekend. Uit uitspraken van betrokkenen ontstaat het volgende algemene beeld over de gebruikte kenmerken:

- 'Trainingcamps', gebouwencomplexen waar bommen/wapens kunnen worden gemaakt of die door Al-Qaeda/Talibanleiders worden gebruikt.
- Voertuigen/voertuigkolommen (met gewapende mannen), met name als die zich naar een oorlogszone verplaatsen.
- Groepen gewapende mannen (die zich verplaatsen of in training zijn). In dit verband haalt de *New York*

Times ambtenaren aan die zeggen dat alle mannen tussen ongeveer 15 en 60 jaar tot de strijders worden gerekend.

IMPACT OP DE BEVOLKING

De uitspraak van een dertienjarige Pakistaanse getuige tijdens een hoorzitting van het Amerikaanse congres in 2013 dat hij de voorkeur geeft aan een bewolkte hemel omdat er dan geen drones vliegen, illustreert de impact op de bevolking in de getroffen gebieden.

De meest directe impact van de drone-aanvallen op de mensen heeft te maken met de aard en het effect van de gebruikte wapens. In veel gedocumenteerde gevallen wordt de aanval door meerdere drones uitgevoerd die meerdere raketten afvuren. Deze bestaan in drie vormen: zij genereren hoge druk, hoge temperaturen, of verspreiden granaatscherven. De 'klinische precisie' van twintig kilo springstof laat zich raden: lichamen die onherkenbaar verbrand of volledig verscheurd zijn. Bij een aanval in Jemen door kruisraketten was het blijkbaar zelfs niet mogelijk lichaamsdelen van gedode mensen en dieren te onderscheiden en hingen er lichaamsdelen in de bomen.

De lichamelijke gevolgen voor de gewonden zijn dienovereenkomstig: zware brandwonden, afgerukte ledematen, verlies van zicht en gehoor, beschadiging van inwendige organen. Voor velen van hen ontstaat hierdoor ook een groot economisch probleem. De lokale gezondheidszorg is ontoereikend en men is niet verzekerd. Dure, voor velen onbetaalbare hersteloperaties in een ver oord zijn vaak nodig om een menswaardig bestaan te kunnen leiden en de lokale gemeenschap niet verder te belasten.

Een ander gevolg van dit grootschalig wapengebruik is de onmogelijkheid om de traditionele begrafenisrituelen uit te voeren, die een belangrijke rol spelen in de islamitische geloofsbelijdenis. Soms worden niet-identificeerbare lichaamsdelen verzameld en in massagraven begraven. Er wordt ook bericht dat mensen begrafenisceremonies mijden uit angst voor nieuwe aanvallen.

Zeer ingrijpend is de praktijk om (kort) na de eerste aanval er een of meerdere te laten volgen om overle-

Foto: Archief Willy Diddens ©

Willy Diddens is econoom. Hij schreef dit artikel op basis van een inventarisatie van publicaties over gewapende drones, die hij heeft gemaakt in opdracht van het Wetenschappelijk Bureau van de SP.

venden en toegesnelde helpers te raken. Er wordt van uitgegaan dat met name medestanders van degenen die worden aangevallen, hulp zullen verlenen en dat burgers afzijdig zullen blijven. Dit is natuurlijk niet het geval als de slachtoffers burgers zijn, maar ook als de slachtoffers behoren tot een bepaalde politiek-militaire groepering, dan zijn ze – met uitzondering van buitenlandse strijders – toch onderdeel van de lokale gemeenschap. Deze praktijk is goed gedocumenteerd en wordt veelvuldig toegepast. Dit leidt tot een afgenomen bereidheid om gewonden te helpen uit vrees zelf slachtoffer te worden. Dit bewustzijn is sterk ontwikkeld. Zo wordt bericht dat een gewond slachtoffer zijn helper wegstuurde, voordat hij daadwerkelijk door een tweede raket gedood werd. Een hulporganisatie lijkt haar medewerkers pas na zes uur toe te staan naar het getroffen gebied te gaan.

Ook begrafenissen (van Taliban- en Al-Qaeda-leiders) kunnen een doelwit zijn. In 2009 zijn er minstens zestig doden gevallen bij zo'n aanval in Pakistan.

PSYCHISCHE GEVOLGEN

In veel gebieden van West-Pakistan (*Federally Administered Tribal Areas* oftewel FATA) zijn drones bijna constant aanwezig om de bewegingen van verdachte groepen en individuen te traceren, ook al vallen ze niet direct aan. Ze zijn vaak niet zichtbaar maar wel hoorbaar. De journalist David

Rohde was gedurende maanden een gevangene van de Taliban in FATA en geeft een bondige beschrijving van de constante aanwezigheid van drones in het gebied: *'The drones were terrifying. From the ground, it is impossible to determine who or what they are tracking as they circle overhead. The buzz of a distant propeller is a constant reminder of imminent death. Drones fire missiles that travel faster than the speed of sound. A drone's victim never hears the missile that kills him.'*

De geestelijke gezondheidszorg is in FATA onderontwikkeld en er vindt ook geen uitgebreid bevolkingsonderzoek plaats. Toch zijn er uitgebreide verklaringen van getuigen en ter plaatse actieve psychiaters die van veel psychische klachten berichten. De constante aanwezigheid, het gezoem, de onzichtbaarheid en de onvoorspelbaarheid van de aanvallen, leiden tot veel angst en stress. De symptomen gaan van slapeloosheid tot posttraumatische stress-stoornis en andere gediagnosticeerde psychische en psychosomatische aandoeningen. Door gebrek aan medicijnen en professionele hulp worden sommige patiënten opgesloten of vastgebonden.

Kinderen zijn een bijzondere categorie slachtoffers van drone-aanvallen. Naast het feit dat ze direct slachtoffer van aanvallen kunnen worden, zijn experts bevreesd voor de psychische schade op lange termijn die ze kunnen oplopen en die hun geestelijke ontwikkeling kan belemmeren. Te denken valt aan gebrek aan zelfvertrouwen en aan vertrouwen in anderen, aan agressie, wraakgevoelens, enzovoort.

Ook heeft het gevolgen voor scholing en opleiding. In een regio waar de scholingsgraad laag is en scholen al doelwit zijn van religieuze extremisten, zijn deze des te meer merkbaar. Naast schooluitval door opgelopen psychische schade, kunnen ontstane financiële problemen of angst voor nieuwe aanvallen ertoe leiden dat kinderen van school worden gehaald.

ECONOMISCHE EN SOCIALE SCHADE

Een woonhuis in FATA biedt vaak onderdak aan meerdere (arme) gezinnen. Gezinnen zijn ook vaak afhankelijk van het inkomen van één mannelijke kostwinner. De dood van

Databases

- The Bureau for Investigative Journalism (www.thebureauinvestigates.com)
- New America Foundation (www.newamerica.net/)
- Long War Journal (www.longwarjournal.org/)

Rapporten

- *The Civilian Impact of Drones*, Columbia Law School
- *Living under Drones*, Stanford Law School/NYU School of Law
- *Will I be the Next?*, Amnesty International (AI)
- *Between a Drone and Al-Qaeda*, Human Rights Watch (HRW)

een man of de vernietiging van een gebouw heeft dus meestal grote economische gevolgen voor een grote groep mensen. Terwijl in andere situaties (Vietnam, Irak, Afghanistan) de Amerikaanse regering bereid is geweest om burgerslachtoffers voor de geleden materiële schade te compenseren, is dit in Pakistan, Jemen en Somalië niet het geval. Naast het feit dat deze aanvallen niet toegegeven worden, speelt mee dat er geen troepen ter plaatse zijn om de gedupeerden aan te wijzen en de compensatie toe te kennen. Er zijn aanwijzingen dat er ook grote schade aan de economische bedrijvigheid toegebracht wordt, maar daar is geen onderzoek naar verricht. Zo is de bereidheid om transportdiensten aan te bieden sterk gedaald, gezien de (vermeende) risico's en is het bezoek aan bazaars afgenomen.

De drone-aanvallen hebben ertoe geleid dat men het samenzijn in (grote) groepen als gevaarlijk is gaan beschouwen. Amnesty International bericht dat mensen bang zijn om zich samen te verplaatsen of met meer dan twee mensen bij elkaar te gaan zitten. In 2011 werd in FATA een *jirga* aangevallen, waarbij 42 mensen werden gedood. Een *jirga* is een vergadering met als functie besluitvorming en conflictbeheersing en vormt een belangrijke institutie van de Pashtun-gemeenschap. Op de lokale gemeenschap had de aanval een grote impact: naast het wegvallen van een

groot aantal politiek leiders die voor enige vorm van economische welvaart zorgden, vergrootte de gebeurtenis ook het gevoel van onveiligheid en onvoorspelbaarheid van de aanvallen. Het houden van *jirga's* nam dan ook af, wat negatieve gevolgen heeft voor de sociale cohesie binnen de gemeenschap.

Het gevoel van angst en onzekerheid wordt ook gevoed door een versterkt onderling wantrouwen. Het kan ertoe leiden dat mensen die onbedoeld zijn aangevallen, toch hun naam moeten proberen te zuiveren van de verdenking met Al-Qaeda of de Taliban samen te werken. Nog ernstiger is de verdenking om een spion voor de Amerikanen te zijn, wat tot marteling en executie kan leiden.

DE TOEKOMST

Drones zullen in toenemende mate het militaire denken bepalen. Eigenlijk staan ze technologisch gezien nog in de kinderschoenen. Enerzijds zullen alle militaire vliegtuigen op een gegeven moment onbemenst kunnen vliegen, anderzijds zijn mini-drones in ontwikkeling die de vorm van vogels of zelfs insecten kunnen aannemen en onafhankelijk of in zwermen in een stedelijke omgeving kunnen opereren. De mogelijkheid van drones die zonder menselijke interventie doelen selecteren en aanvallen, ligt op de loer.

Een ander gevolg van de technologische ontwikkeling is prijs en beschikbaarheid. In tegenstelling tot bijvoorbeeld atoomwapens zijn er geen dure installaties nodig om drones te produceren. Eenvoudige versies kunnen nu in feite al van de plank worden gekocht. Verspreiding van deze wapens naar andere landen of niet-statelijke groeperingen is daardoor gemakkelijk. Zo is IS er afgelopen zomer in geslaagd om bij zijn offensief in Irak drones in te zetten voor verkenningen. Drones zijn door hun prijs, effectiviteit, laag risico voor eigen manschappen en ook door hun technologische fascinatie verlokkelijke opties. Een diepgaande politieke discussie over de inzet ervan blijft dus noodzakelijk.

KAPITALISME VERSUS HET KLIMAAT

Tekst: Tijmen Lucie

In haar nieuwe boek *No Time* gaat Naomi Klein in op klimaatverandering. Zij beschouwt dat zowel als een ernstige bedreiging voor de mens en zijn omgeving als een kans om 'een diepgaande en radicale, economische transformatie' af te dwingen. Willen we het klimaatprobleem oplossen, dan zullen we alles aan onze economie moeten veranderen.

Na *No Logo* (1999) en *The Shockdoctrine* (2007) heeft de Canadese auteur en activist Naomi Klein met *This Changes Everything* (in het Nederlands vertaald als *No Time*) opnieuw een boek geschreven dat als inspiratiebron zal dienen voor een sociale massabeweging.

No Time gaat over klimaatverandering. Een moeilijk onderwerp, waar Klein zelf aanvankelijk ook liever van wegkeek. Tot ze in 2009 sprak met Angélica Navarro Llanos, ambassadeur van Bolivia bij de Wereldhandelsorganisatie, die klimaatverandering niet alleen als een ernstige bedreiging zag, maar ook als een kans om een 'Marshallplan voor de aarde' te ontwikkelen.

Toen begon ze zich werkelijk in het onderwerp te verdiepen en realiseerde ze zich dat klimaatverandering, mits de urgentie van het probleem werkelijk wordt begrepen, de katalysator kan zijn van meer positieve veranderingen, die kunnen leiden tot een veiliger en rechtvaardiger wereld.

TEGENSTELLING

Maar zolang er kapitalisme is, los je het klimaatprobleem niet op, is de centrale stelling van Klein. Genoeg ontbreekt het woord 'kapitalisme' in de ondertitel van de Nederlandse uitgave. *Verander nu, voor het klimaat alles verandert* is toch wat anders dan het *Capitalism vs. The Climate*, van de Engelse editie. En juist om die tegenstelling gaat het Klein als ze schrijft: 'Wat het klimaat nodig heeft om instorting te voorkomen, is

de inkrumping van het menselijk gebruik van grondstoffen. Wat ons economisch model vereist om instorting te vermijden, is onbelemmerde expansie. Er kan maar één stel regels worden veranderd en dat geldt niet voor die van de wetten van de natuur.' Wij zijn niet in staat gebleken om de emissies te verminderen, omdat dit 'fundamenteel in conflict is met het gedereguleerde kapitalisme, de heersende ideologie gedurende heel de periode dat wij al worstelen om een uitweg uit de crisis te vinden.'

Dit had te maken met een slechte timing: klimaatverandering kwam op de publieke agenda op het hoogtepunt van het vrijemarktdenken. Terwijl regeringsleiders in de jaren na de val van de Muur (1989) faalden om harde afspraken te maken over de vermindering van schadelijke broeikasgassen, kregen multinationals als Shell en ExxonMobil, verlost van allerlei regels en beperkingen, vrij spel – waardoor de opwarming van de aarde in rap tempo de min of meer veilige grens van 2 graden Celsius nadert.

BLOCKADIA

Volgens Klein staan we op een kruispunt: 'Alles in de wereld laten veranderen door de ontwrichting van het klimaat, of zo ongeveer alles aan onze economie veranderen om aan dat lot te ontkomen.' Dat laatste kan nog steeds, maar dan moet het roer nu wel radicaal om. Hervorming van de economie om ons klimaat te redden, betekent een serie ingrijpende veranderingen: van minder consumptie tot het terugdraaien van privatisering van nutsbedrijven, van herstel van de lokale economie tot uitstel van nieuwe, extreme vormen van energiewinning, van desinvestering door publieke instellingen en pensioenfondsen uit de fossiele industrie tot investering in hernieuwbare energiebronnen, van zware belastingheffing op de gas-, olie- en kolenindustrie volgens het principe

'de vervuiler betaalt', tot enorme overheidsinvesteringen om deze hele transitie te financieren. Klein vestigt haar hoop daarbij niet op politici, omdat zij te zeer zijn beïnvloed door de 'verstikkende vrijemarktideologie', maar op sociale bewegingen van onderop die wereldwijd de strijd met de fossiele-brandstofindustrie aangaan. Deze lokale actiegroepen, die Klein de verzamelnaam *Blockadia* geeft, hebben al verschillende successen geboekt. Zo hebben klimaatactivisten de Keystone XL-pijpleiding, die ruwe olie van de Canadese provincie Alberta naar Amerikaanse raffinaderijen in de Golf van Mexico moet transporteren, tot nog toe weten tegen te houden. Zaak is nu dat al deze verschillende actiegroepen samengaan in een grote klimaatbeweging, want alleen met een massaverzetsbeweging kun je een 'diepgaande en radicale, economische transformatie' afdwingen. Uiteindelijk zal er een alternatief wereldbeeld geformuleerd moeten worden, dat het kan opnemen tegen het neoliberale wereldbeeld waardoor de klimaatcrisis is veroorzaakt. 'En dit keer moet aan de basis van dat wereldbeeld onderlinge afhankelijkheid staan in plaats van hyperindividualisme, wederkerigheid in plaats van dominantie, en samenwerking in plaats van hiërarchie', aldus Klein.

Naomi Klein
No Time. Verander nu, voor het klimaat alles verandert
Uitgeverij De Geus

'IN ONS STRAATJE'

GRIEKENLAND MOET HET ROER RADICAAL OMGOOIEN

Tekst: Dimitris Pavlopoulos Foto: Karen Veldkamp

De Griekse verkiezingen van 25 januari bieden de kans om een einde te maken aan het door de EU opgelegde bezuinigingsbeleid, aldus Dimitris Pavlopoulos.

Griekse en andere EU-functionarissen en verschillende Europese media, Nederlandse media inbegrepen, waarschuwen al dan niet openlijk dat Griekenland de Europese Unie of de eurozone zal moeten verlaten, dat er bankenfaillissementen en inbeslagname van spaargeld zullen komen als de Grieken stemmen op linkse antibezuinigingspartijen. Ze beargumenteren dat de Griekse economie op een groei koers is gezet door de bezuinigingen en dat deze koers ernstig zal worden verstoord door een linkse regering.

Het automatisme waarmee de Europese officials dreigementen uiten zodra Europese burgers gebruik maken van hun democratische rechten, laat een zorgwekkend beeld zien voor de democratie in heel Europa. De Europese Commissie wil koste wat het kost de regering-Samaras aan de macht houden. Dit is een regering die al lang geen steun meer heeft van de meerderheid van de Griekse bevolking. Maar dit is onbelangrijk voor de EU-functionarissen. Ze willen alleen dat het bezuinigingsprogramma verder wordt doorgevoerd in Griekenland. De Trojka (Europese Commissie, Europese Centrale Bank en IMF) heeft al afspraken gemaakt met de regering-Samaras over een nieuwe ronde van bezuinigingen: het minimumloon wordt verlaagd tot 150 euro, belastingen gaan omhoog, nog enkele duizenden ambtenaren worden ontslagen en de inbeslagname van duizenden huizen vanwege schulden aan de belastingdienst en de banken wordt gefaciliteerd.

Wat Griekenland nodig heeft, is juist de beëindiging van het bezuinigingsprogramma. Door dit programma is de staatsschuld gestegen van 120

Alexis Tsipras, leider van de Griekse linkse partij Syriza.

procent van het bnp in 2009 tot 179 procent na vijf jaar bezuinigen. Een derde van de bevolking zit werkloos thuis, terwijl de helft rond de armoedegrens leeft. Drie miljoen mensen hebben geen toegang tot gezondheidszorg. Zelfs de basisvoorzieningen van de overheid lijden onder de bezuinigingen, zoals de gebrekkige reactie van de Griekse reddingsdiensten laat zien tijdens de recente scheepsramp van de Norman Atlantic in de Adriatische Zee.

Ondanks de positieve voorspellingen van de EU en de (net afgetreden) Griekse regering (die zijn elk jaar positief voor Griekenland, maar nooit gerealiseerd) laten alle harde cijfers zien dat groei zal uitblijven de komende jaren. Tegelijkertijd zijn inkomensongelijkheid en het inkomen van het allerrijkste deel van de bevolking flink gestegen. Dit laat zien dat een klein maar machtig deel van de bevolking flink heeft geprofiteerd van de bezuinigingen.

Het wordt hoog tijd dat Griekenland een totaal andere koers gaat volgen. De behoeften van de bevolking moeten eindelijk boven de belangen van de schuldeisers worden gesteld. De overheid moet zorgen dat er voldoende voorzieningen zijn, zodat alle burgers voldoende toegang hebben tot voedsel, gezondheidszorg,

sociale zekerheid en onderwijs. De economie, die nu helemaal plat ligt, moet opnieuw worden opgebouwd. Alleen kan dat niet via de verlaging van de arbeidskosten en de afschaffing van arbeidsbescherming. Dat kan niet met de huidige regering, die blind een rampzalig beleid voert en de corrupte politieke elite vertegenwoordigt die de crisis heeft veroorzaakt. De Griekse verkiezingen sturen ook een signaal aan heel Europa. De economische crisis is een Europese crisis en een mondiale crisis en niet alleen maar een Griekse crisis. Veel Europese regeringen, waaronder het kabinet-Rutte, voeren een bezuinigingsbeleid gebaseerd op dezelfde principes als die van de regering-Samaras. Dit beleid heeft de werkloosheid verhoogd en grote sociale problemen en sociale conflicten veroorzaakt, zoals we de laatste tijd zien in landen zoals Spanje en België. De omstrede wet in Spanje die spontane protesten strafbaar wil maken door invoering van boetes tot 600.000 euro, laat zien dat de democratie niet alleen in Griekenland in gevaar is.

Europa moet van koers veranderen. Er moet een einde komen aan de dominantie van de financiële sector en de banken. Er moet een einde komen aan de liberalisering van arbeidsmarkt, onderwijs, gezondheidszorg en andere basisvoorzieningen. Zowel de Griekse verkiezingen, die links hoogstwaarschijnlijk wint, als de sterke groei van links in Spanje sturen een signaal aan burgers, politieke bewegingen en overheden in heel Europa.

Dit opiniestuk verscheen eerder in licht gewijzigde vorm in *de Volkskrant* van 2 januari en is met toestemming van de auteur overgenomen.

Dimitris Pavlopoulos is als socioloog verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam.